

הַלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח

יֵשׁ בְּכֻלָּלָן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה וְשֵׁתִים עֲשֵׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לִשְׁחַט הַפֶּסַח בְּזַמְנוֹ. (ב) שְׁלֹא לְזַבַּח אוֹתוֹ עַל הַחֲמֵץ. (ג) שְׁלֹא תִלִּין אֲמוּרָיו. (ד) לִשְׁחַט פֶּסַח שְׁנִי. (ה) לֶאֱכֹל בֶּשֶׂר הַפֶּסַח עַל מִצֵּה וּמְרוֹר בְּלִיל חֲמֹשֶׁה עֶשֶׂר. (ו) לֶאֱכֹל בֶּשֶׂר פֶּסַח שְׁנִי עַל מִצֵּה וּמְרוֹר בְּלִיל חֲמֹשֶׁה עֶשֶׂר לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי. (ז) שְׁלֹא יֵאֱכֹל נָא וּמִבְּשֵׁל. (ח) שְׁלֹא יוֹצִיא מִבֶּשֶׂר הַפֶּסַח חוּץ לַחֲבוּרָה. (ט) שְׁלֹא יֵאֱכֹל מִמֶּנּוּ מִשְׁמֵד. (י) שְׁלֹא יֵאֱכִיל מִמֶּנּוּ לְתוֹשֵׁב אוֹ שְׂכִיר. (יא) שְׁלֹא יֵאֱכֹל מִמֶּנּוּ עֶרְל. (יב) שְׁלֹא יִשְׁבֵּר בּוֹ עֵצִים. (יג) שְׁלֹא יִשְׁבֵּר עֵצִים בַּפֶּסַח שְׁנִי. (יד) שְׁלֹא יִשְׂאִיר מִמֶּנּוּ לְבָקָר. (טו) שְׁלֹא יִשְׂאִיר מִפֶּסַח שְׁנִי לְבָקָר. (טז) שְׁלֹא יִשְׂאִיר מִבֶּשֶׂר חֲגִיגַת יוֹם אַרְבַּעַה עֶשֶׂר עַד יוֹם שְׁלִישִׁי. וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

שחיטת הפסח

המצווה זמנה ומקומה

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁחַט הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעַה עֶשֶׂר לַחֲדָשׁ נִסַּן אַחַר חֲצוֹת. וְאִין שׁוֹחֲטִין אֵלּא מִן הַכֶּבֶּשִׂים אוֹ מִן הָעֹזִים בְּלֶבֶד, וְזָכַר

מניין המצוות: (א) הפסח - קרבן הפסח. בזמנו - ביום י"ד ניסן אחר חצות היום. (ב) שְׁלֹא לְזַבַּח אוֹתוֹ עַל הַחֲמֵץ - שלא לשחוט את הפסח כשיש עדיין חמץ ברשותו של אדם, אלא יבער את החמץ ואחר כך ישחט. (ג) שְׁלֹא תִלִּין - שלא להניח עד הבוקר. אלא לפני כן יוקרב הכול וישרף על המזבח. אֲמוּרָיו - חלקי הקרבן המועלים על המזבח. מלשון הדברים שאמר ה' להקטיר (פח"מ הקדמה לקדשים; וראה פירוטו במעשה הקרבנות א, ח). (ד) פֶּסַח שְׁנִי - קרבן פסח ב"ד באייר למי שנבצר ממנו לעשות פסח ראשון. (ז) נָא - צלוי למחצה. (ח) לַחֲבוּרָה - קבוצת אנשים שקבעו לשחוט יחד פסח ולאכלו בחבורה אחת. (ט) שְׁלֹא יֵאֱכֹל מִמֶּנּוּ מִשְׁמֵד - הכוונה: "שלא להאכיל בשר הפסח לישראל שנשתמד, שנאמר: 'כָּל בֶּן נֶכֶר לֹא יֵאֱכֹל בּוֹ'. כלומר: ישראל שנלוה לבני נכר ועבד עבודה זרה כמותם לא יאכל בו" (מניין המצוות, הקדמה למשנה תורה, ל"ת כח). (י) לְתוֹשֵׁב - גר תושב. ראה הגדרתו ט, ז. (יא) שְׂכִיר - נכרי העובד כשכיר אצל יהודי. (יא) עֶרְל - שאינו נימול. (יב) עֵצִים - מעצמות קרבן פסח. (טז) חֲגִיגַת יוֹם אַרְבַּעַה עֶשֶׂר - קרבן רשות הנקרא 'חגיגה', הקרב יחד עם הפסח.

פרק א: א) חצות - אמצע היום. ואחר חצות נקרא בתורה "בין הערביים".

בן שנה. ואחד האיש ואחד האשה חיבין במצוה זו. ב. ומי שבטל מצוה זו בזרון, ועבר יום ארבעה עשר ולא הקריב, והוא לא טמא ולא בדרך רחוקה - הרי זה חיב כרת. ואם בטלה בשגגה - פטור.

ג. אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה כשאר הקדשים. אף בשעת התר הבמות לא היו מקריבין את הפסח בבמת יחיד אלא בבמת צבור. ומי שהיה מקריבו בבמת יחיד - לוקה כאלו הקריבו בשוק, שנאמר: "לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך" (דברים טו, ה). מפי השמועה למדו שזו אזהרה לשוחט בבמת יחיד אפלו בשעת התר הבמות.

ד. שחיטת הפסח אחר חצות. ואם שחטו קדם חצות - פסול. ואין שוחטין אותו אלא מאחר תמיד של-בין הערבים - אחר שמקטירין קטרת של-בין הערבים, ואחר שמטיבין את הנרות, מתחילין לשחט את הפסחים, עד סוף היום. ואם שחטו אחר חצות קדם תמיד של-בין הערבים - פשר, ויהיה אחד ממרס בדם הפסח עד שיזרק דם התמיד, ואחר כך יזרק דם הפסח אחריו. ואם נזרק דם הפסח קדם דם התמיד - פשר.

ה. השוחט את הפסח בזמנו, והיה לו כזית חמץ ברשותו - לוקה, שנאמר: "לא תזבח על חמץ דם זבחי" (שמות כג, יח) - שלא

בן שנה - שעדיין לא מלאה לו שנה. ב) לא טמא - כי הטמא אסור לו להקריבו. ולא בדרך רחוקה - ומי שאינו יכול להגיע לירושלים; ושני אלו נדחים לפסח שני. כרת - עונש נצחי לנפש האדם שבו נמנע עולם הבא מהאדם, והוא נידון לעולמים על עברותיו החמורות (תשובה ה, א; ג, ו). פטור - פטור מכרת (ואין חיוב קרבן חטאת על ביטול הפסח). ג) בעזרה - בחצר המקדש, שהמזבח נמצא בה, ובה מקריבים את הקרבנות. בשעת התר הבמות - כשהמשכן היה בגלגל ובנוב ובגבעון (אך לא בשילה), היה מותר לכל אדם להקים מזבח (= "במת יחיד") ולהעלות עליו קרבנות יחיד לה' (פ"ה"מ זבחים יד, ה-ו). בבמת צבור - במשכן, שנאמר: "לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך אשר יי אלהיך נתן לך: כי אם אל המקום אשר יבחר יי אלהיך לשכון שמו, שם תזבח את הפסח בערב, כבוא השמש מועד צאתך ממצרים" (דברים טו, ה-ו). מפי השמועה - כפי ששמעו איש מפי רבו, במסורת שבעל-פה כיצד להבין את דברי המקרא. ד) תמיד של-בין הערבים - קרבן תמיד, שני כבשים שמקריבים אותם בכל יום, אחד בבוקר ואחד בין הערביים. מאחר תמיד - הפסח הוא הקרבן היחיד המוקרב אחר תמיד של בין הערביים (שם א, ג-ד). שמטיבין את הנרות - של מנורת המקדש, "והדלקת הנרות היא הטבתן" (שם ג, יב). ממרס - מנדנדו ומנענעו שלא יקרש (פ"ה"מ פסחים ה, א). יזרק דם - דם הפסח נזרק (לדיוק: נשפך) מן הכלי על דפנות המזבח. ה) כזית - מידת נפח ליבש, כגודל זית בינוני (הלי מאכלות אסורות יד, א).

יִזְבַּח הַפֶּסַח וְהַחֲמִץ קִיָּם. אֶחָד הַשׁוֹחֵט, וְאֶחָד הַזּוֹרֵק אֶת הַדָּם, וְאֶחָד הַמְקַטֵּיר אֶת הָאֱמוּרִין - אִם הָיָה בְרִשׁוֹת אֶחָד מֵהֶן אוֹ בְרִשׁוֹת אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שְׂאוּכְלִין פֶּסַח זֶה, כְּזִית חֲמִץ בְּשַׁעַת הַקֶּרְבָּתוֹ - הֵרִי זֶה לּוֹקָה, וְהַפֶּסַח כָּשֵׁר.

דם הפסח ואימוריו

ו. דָּם הַפֶּסַח טָעוֹן שְׂפִיכָה כְּנֶגֶד הַיִּסּוּד. וְאַחַר שֶׁשׁוֹפְכִין דָּמוֹ, מִפְּשִׁיטִין אוֹתוֹ, וְקוֹרְעִין אֶת בִּטְנוֹ, וּמוֹצִיאִין אֶת אֱמוּרָיו, וּמְקַטִּירִין אוֹתָן חֲלָבֵי כָּל זֶבַח וְזֶבַח לְבָדוֹ. וּבַעַל הַזֶּבַח נוֹטֵל פֶּסָחוֹ עִם הָעוֹר שְׁלוֹ וְיוֹצֵא לְבֵיתוֹ לִירוּשָׁלַיִם, וְצוֹלְהוֹ וְאוֹכְלוֹ לְעָרֵב.

ז. הַמְנִיחַ אֱמוּרִין וְלֹא הַקְטִירָן עַד שְׁלָנוּ, וְנִפְסְלוּ בְלִינָה - הֵרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא יֵלִין חֲלָב חֲגִי עַד בִּקְרָ" (שמות כג, יח). וְאִם עַל פִּי שְׁעָבֵר - אֵינּוּ לּוֹקָה, לְפִי שְׂאִין בּוֹ מַעֲשֶׂה.

ח. מְקַטִּירִין חֲלָבֵי פֶסָחִים כָּל הַלַּיְלָה, עַד שֶׁיַּעֲלֶה עֲמוּד הַשָּׁחַר. בְּמָה דְּבָרִים אֱמוּרִים? בְּשַׁחַל אַרְבַּעָה עָשָׂר לַהֲיֹת בַּשַּׁבָּת, שֶׁהֵרִי חֲלָבֵי שַׁבַּת קָרְבִין בְּיוֹם טוֹב. אֲבָל אִם חָל אַרְבַּעָה עָשָׂר לַהֲיֹת בַּחַל - אֵין מְקַטִּירִין חֲלָבֵי חַל בְּיוֹם טוֹב.

סדר ההקרבה

ט. הַפֶּסַח נִשְׁחַט בְּשְׁלוֹשׁ כְּתוֹת, שְׁנֵאמַר: "וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קֹהֵל עֵדַת יִשְׂרָאֵל" (שמות יב, ו) - קֹהֵל וְעֵדָה וְיִשְׂרָאֵל. וְאֵין פָּחוֹת מִשְׁלוֹשִׁים בְּנֵי אָדָם בְּכָל כֶּת וְכֶת. י. הֵיוּ הַכָּל חֲמִשִּׁים - נִכְנָסִין בְּתַחֲלָה שְׁלוֹשִׁים וְשׁוֹחֲטִין, וְיוֹצֵאִין עֲשָׂרָה וְנִכְנָסִין

הַמְקַטֵּיר - הַמְקַרֵּיב קָרְבָן הַנֶּשֶׁרֶף עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ. מִבְּנֵי חֲבוּרָה - שֶׁנִּמְנוּ לֵאכּוֹל פֶּסַח בִּיחַד. ו) שְׂפִיכָה - בְּנִחַת עַל יִסּוּד הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא בִזְרִיקָה מֵרְחוֹק. הַיִּסּוּד - כִּמִּין מִדְּרָגָה קֹטֵנָה בְּגוּבָה אִמָּה הַמְקִיפָה אֶת הַמִּזְבֵּחַ מִשְׁנֵי צַדִּים (רֹאה הַגְּדֵרָה וְאִיּוֹר בְּבֵית הַבְּחִירָה ב, ז-י). מִפְּשִׁיטִין אוֹתוֹ - מַעֲרוֹ. חֲלָבֵי - חֲלָקֵי שׁוּמֵן הַנִּקְרָאִים אֱמוּרִין. לִירוּשָׁלַיִם - שֶׁהַפֶּסַח הוּא קְדוּשִׁים קָלִים, הַנֹּאכְלִים בְּכָל יְרוּשָׁלַיִם הַמְקוּדֶשֶׁת. ז) שְׁלָנוּ - שֶׁנִּשְׁאָרוּ כָּל הַלַּיְלָה בְּלֹא הַקְרָבָה. שְׂאִין בּוֹ מַעֲשֶׂה - שֶׁהִלַּנֵּת הָאֱמוּרִין אֵינָה עֲשִׂיָּה, אֲלֵא הַיִּמְנְעוֹת מִפְּעוּלוֹת הַהַקְטָרָה, וְאֵעִי"פ שְׁעָבֵר עַל אִיסוּר - אֵין לּוֹקִין אֲלֵא עַל מַעֲשֶׂה (סַנְהֵדְרִין יח, ב). ח) כָּל הַלַּיְלָה - מִן הַתּוֹרָה. "וְכֹדֵי לְהַרְחִיק מִן הַפְּשִׁיעָה, אִמְרוּ חֲכָמִים שְׂאִין מְקַטִּירִין הָאֱמוּרִין וְאִבְרֵי הָעוֹלָה אֲלֵא עַד חֲצוֹת הַלַּיְלָה" (מַעֲשֶׂה הַקְרִבּוֹת ד, ב). עֲמוּד הַשָּׁחַר - "עֲמוּד הָאוֹר הַבּוֹקֵעַ בְּבֹקֵר, וְהוּא אוֹר יִירָאָה בְּפֹאֵת מִזְרַח קוֹדֵם עֲלוֹת הַשֶּׁמֶשׁ כְּשֶׁעָה וְחוֹמֵשׁ מִן הַשַּׁעֲרוֹת הַשְּׂוֹת [=שְׁעָה וְשֵׁתִים-עֶשְׂרֵה דְקוֹת]" (פּה"מ בְּרִכּוֹת א, א). חֲלָבֵי שַׁבַּת קָרְבִין בְּיוֹם טוֹב - שֶׁהִשְׁבַּת מְקוּדֶשֶׁת יוֹתֵר מִיוֹם טוֹב, וְמָה שֶׁנִּשְׁחַט בַּשַּׁבַּת יִכּוֹל לְהִיקָרֵב גַּם בְּיוֹם טוֹב. ט) כְּתוֹת - קְבוּצוֹת.

עֲשֶׂה, וְחֹזְרִין וְיוֹצְאִין עֲשֶׂה וְנִכְנְסִין עֲשֶׂה. י"א. הֵיוּ פָחוֹת מִחֲמִשִּׁים - אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח לְכַתְחֻלָּה, וְאִם שָׁחֲטוּ - כָּשֵׁר. וְאִם שָׁחֲטוּ כֻלָּן בְּבֵת אַחַת - כָּשֵׁר.

כִּיצַד נִשְׁחָט? נִכְנְסָה הַכֶּתֶה הָרֵאשׁוֹנָה עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא הָעֲזוּרָה, וְנוֹעֲלִין דְּלָתוֹת הָעֲזוּרָה, וּמִתְחִילִין לִשְׁחַט אֶת פֶּסְחֵיהֶם. וְכָל זְמַן שֶׁהֵם שׁוֹחֲטִין וּמְקַרְיָבִין, קוֹרְאִין הַלְוִיִּים אֶת הַהֵלֶל. אִם גָּמְרוּ אֶת הַהֵלֶל וְעָדִין לֹא שָׁלְמָה הַכֶּתֶה מִלְּהַקְרִיב - שׁוֹנִין; וְאִם שָׁנוּ וְלֹא שָׁלְמוּ לְהַקְרִיב - מְשַׁלְּשִׁין. וּמַעוֹלָם לֹא שָׁלְשׁוּ.

יב. עַל כָּל קְרִיאָה וּקְרִיאָה, תּוֹקְעִין שְׁלוֹשׁ תְּקִיעוֹת בְּחֻצוֹצְרוֹת, תְּקִיעָה וְתִרְעָה וְתִקְיעָה. הוֹאִיל וְאִין לוֹ נִסְכִּים לְתַקַּע בְּשַׁעַת נֶסוּךְ - תּוֹקְעִין בְּשַׁעַת שְׁחִיטָה.

יג. הַכֹּהֲנִים עוֹמְדִים שׁוֹרוֹת שׁוֹרוֹת וּבִידֵיהֶם מְזַרְקִי כֶסֶף וּמְזַרְקִי זָהָב: שׁוֹרָה שְׁכֵלָה כֶסֶף - כֶסֶף; וְשׁוֹרָה שְׁכֵלָה זָהָב - זָהָב. וְלֹא הָיוּ מְעַרְבִין, כְּדִי שִׁיְהִיָּה לָהֶם נוֹאֵי. וְלֹא הָיוּ לְמְזַרְקִין שׁוֹלִים, כְּדִי שֶׁלֹּא יִנְיָחוּם, וַיִּקְרַשׁ הַדָּם.

יד. שָׁחַט הַשׁוֹחֲט, וְקָבַל הַכֹּהֵן - נוֹתְנוֹ לְחֶבְרוֹ, וְחֶבְרוֹ לְחֶבְרוֹ, כְּדִי שִׁתְּעַסְקוּ רַבִּים בְּמִצְוָה, עַד שִׁיִּגִיעַ הַדָּם אֶצֶל כֹּהֵן הַקְּרוֹב לְמִזְבֵּחַ, שׁוֹפְכוֹ שְׁפִיכָה אַחַת כְּנֶגֶד הַיִּסוּד, וּמְקַבֵּל מְזַרְק אֶחָד מֵלֵא, וְאַחַר כֵּן מְחִזִּיר אֶת הַרִיקָן.

ותולין, ומפשיטין את כלו, וקורעו, וממחה את קרביו עד שמסיר מהן הצואה והפרש, ומוציא את האמורין ונותן בכלי,

(יא) ההלל - פרקי השבח שבתהילים קיג-קיח. שוֹנִין - קוראים את ההלל פעם שנייה. שְׁלְמוֹ - סיימו. וּמַעוֹלָם לֹא שָׁלְשׁוּ - מפני שהיו הכהנים זריזים. יב) נִסְכִּים - יין וסולת שמביאים עם הקרבן (מעשה הקרבנות ב, א) אך לא עם הפסח. יג) מְזַרְקִי - כלי קיבול לדם השחיטה הנזרק על גבי המזבח. כְּדִי שִׁיְהִיָּה לָהֶם נוֹאֵי - נוי לקהל ולמעמד. שׁוֹלִים - תחתית שטוחה המאפשרת להניח את המזרק. דפנות המזרק היו בצורת V. יד) נוֹתְנוֹ לְחֶבְרוֹ - "שכל מה שאתה יכול לעשות מצוה אחת בעם רב, הרי זה משובח: 'ברב עם הדרת מלך' " (פ"ה"מ פסחים ה, ה), שיהיה לאנשים הידור למצווה בכך (פ"ה"מ בכורים ג, ב). וּמְקַבֵּל מְזַרְק אֶחָד מֵלֵא - כדי לשפוך, וְאַחַר כֵּן מְחִזִּיר אֶת הַרִיקָן - מן השפיכה הקודמת, "ללמדך הזריזות על המצוות, שאינו מחזיר את המזרק עד שמקבל את השני" (פ"ה"מ פסחים ה, ה). וְתוֹלִין - תולים את קרבן הפסח לאחר שחיטתו, כדי שיהא נוה להפשיט את עורו. וְקוֹרְעוֹ - פותח את בטנו בסכין. וּמְמַחָה אֶת קֶרְבִּיו - מוציא את הלכוד מאיבריו הפנימיים (פ"ה"מ פסחים ו, א). וְהַפְּרֵשׁ - הפרשות הגוף.